

16. Криминология : учеб. для юрид. вузов / [под ред. А. И. Долговой]. – М. : Издат. гр. НОРМА-ИНФРА, 1999. – 784 с.

17. Образцов В. А. О комплексном подходе к проблемам борьбы с преступлениями, совершаемыми в народном хозяйстве / В. А. Образцов, В. Б. Ястребов // Вопросы борьбы с преступностью. – 1978. – Вып. 29. – С. 56–66.

18. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07 груд. 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №№ 5, 6. – Ст. 30.

Надійшла до редколегії 06.06.2009

Анотації

У статті подається поняття та класифікація економічних злочинів у сфері банківської діяльності. Автор доводить ідею про існування комплексів взаємопов'язаних злочинів у цій сфері, які можна класифікувати, виходячи з таких критеріїв: за суб'єктом складом, за механізмом здійснення певних фінансових операцій у сфері банківської діяльності, за структурою злочинних дій (основні та допоміжні злочини) та за технологіями злочинного збагачення.

В статье даётся определение и классификация экономических преступлений, совершаемых в сфере банковской деятельности. Автор раскрывает идею о существовании комплекса взаимосвязанных преступлений в этой сфере, которые можно классифицировать исходя из таких критериев: по субъектам совершения преступлений, по механизму совершения финансовых операций в сфере банковской деятельности, по структуре преступных действий (основные и вспомогательные преступления) и по технологиям преступного обогащения.

The article represents an overall performance of crimes in the sphere of economic activity which are committed with using bank system. System approaches in studying these crimes give us the reasons to believe in existence of the definite criminal technologies for committing multistage mercenary crimes exploiting the bank's potentialities. The author's classification divides these crimes to the mechanism of bank operation, to the subjects of crime and to the definite criminal technologies.

УДК 343.982.3

С. О. ТОРОПОВ

ад'юнкт

Харківського національного університету внутрішніх справ

ІНФОРМАЦІЙНО-ПОШУКОВА КАРТКА ЯК ЗАСІБ ФІКСАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ ПОПЕРЕДНІХ БАЛІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проблеми експертних досліджень у галузі судової балістики розглядали багато науковців-криміналістів, серед яких В. Є. Бергер, В. М. Гушин, А. І. Вінберг, Б. М. Єрмоленко, І. А. Дворянський, Б. М. Комаринець, С. Д. Кустанович, А. С. Ладін, В. М. Лазарі, Н. Т. Малаховська, М. В. Салтевський, І. А. Сапожников, В. М. Плєскачевський, Є. М. Тихонов, В. Ф. Черваков, Б. І. Шевченко та інші. У ході вдосконалення судово-

балістичного експертного забезпечення вирішувалися типові завдання, що висувалися слідчою практикою. Серед них – встановлення технічного стану зброї та боєприпасів, належності стріляних куль, гільз до певного виду, зразка й моделі вогнепальної зброї, ідентифікація зброї за слідами на кулях та гільзах, а також з'ясування різних обставин, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї при вчиненні злочину, а саме можливості про-

ведення пострілу при конкретних умовах, відстані, напрямку руху тощо.

На сьогодні, виходячи з потреб слідчої практики, з'являються нові завдання щодо використання спеціальних знань експерта-баліста, які пов'язані з дослідженням матеріальної обстановки та слідів застосування вогнепальної зброї на місці події. Дане питання є досить актуальним, але його вирішення залишається дискусійним або викликає заперечення з боку деяких учених.

Метою статті є розгляд проблеми проведення балістичних досліджень на місці події та їх відображення у відповідних документах.

Серед науковців існує думка про доцільність, а в деяких випадках – і необхідність проведення попередніх та експертних судово-балістичних досліджень на місці події [1; 2; 3; 4, с. 8–9]. Б. М. Комаринець відзначав доцільність проведення експертизи на місці події, оскільки вона вже сама по собі позитивно впливає на хід розслідування, тому що отримані результати орієнтують на вчасне висунення слідчих та оперативно-розшукових версій та їх перевірку [5, с. 19]. Однак слід констатувати, що судові експертизи взагалі та судово-балістичні на місці події зокрема проводяться вкрай рідко. Тому акцентуємо увагу на т. зв. попередніх балістичних дослідженнях, що проводить спеціаліст на місці події.

Як відзначає О. М. Зинін, попереднє дослідження можна визначити як дослідження, що здійснюється спеціалістом в умовах слідчої дії, має експресний характер і спрямоване на одержання орієнтувальної інформації про суб'єктів, обставини розслідуваного злочину, засоби й методи, використовувані для його вчинення [6, с. 47]. Таким чином, попередні дослідження спеціаліста-баліста під час проведення огляду місця події спрямовані на отримання важливої орієнтувальної інформації про обставини та умови вчинення злочину, які йому сприяли, дані про

зброю, яку використовував злочинець, можливі місця знаходження інших слідів, утворених внаслідок конкретної події тощо. Отримані результати попереднього дослідження окремих слідів оцінюються у комплексі, орієнтовна інформація систематизується. На підставі отриманих даних моделюється подія злочину в цілому.

Згідно з ч. 2 ст. 128¹ КПК України спеціаліст може давати пояснення з приводу спеціальних питань, але вони не мають доказового значення. Пункт 3.3.1.3. Настанови про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України забороняє працівникові експертно-криміналістичного підрозділу, залученому як спеціаліст до участі в огляді місця події, проводити на місці події дослідження слідів і речових доказів (крім попередніх), давати висновки у письмовій формі з приводу виявлених обставин та вилучених слідів і речових доказів [7]. Однак, на нашу думку, практика розслідування злочинів свідчить, що результати попередніх досліджень доцільно оформляти у вигляді інформаційно-пошукових карток (далі – ІПК), що орієнтують слідчого, дізнавача, оперативного уповноваженого. Такі картки, безумовно, не мають процесуального значення та не замінюють висновку експерта-баліста.

Заповнюється ІПК виключно експертном-балістом або обізнаною особою, що має необхідні знання в галузі балістики. Спеціаліст на місці події, де є ознаки застосування вогнепальної зброї, заповнює ІПК, в якій описує зброю в разі її наявності, ймовірний від зброї, сліди її застосування (кулі, гільзи, патрони, сліди пострілу тощо), ймовірну дистанцію й напрямок пострілу та інші обставини. Вказана рекомендація обумовлена тим, що дані, отримані під час попереднього дослідження, будуть у майбутньому відображені в експертному висновку, але вони вкрай потрібні безпосередньо після проведення огляду місця події. Заповнивши картку, спеціаліст передає її слідчому або оперуповноваженому для вжиття негайних заходів з пошуку зброї

або злочинця по «гарячих» слідах.

На наш погляд, повно та послідовно сформована ПК є джерелом інформації, яка має пошуковий характер. Картка допомагає швидко надати слідчому, оперативно-розшуковим підрозділам орієнтувальну, пошукову інформацію вже на місці події.

Зазначимо ще раз, що картка не є джерелом доказової інформації. Попереднє дослідження, за результатами якого оформлюється картка, проводиться, як правило, до порушення кримінальної справи та призначення балістичної судової експертизи. Дані, відображені в ПК, орієнтують на пошук зброї певного виду, моделі, з якої був здійснений постріл, місця або декількох місць, де знаходилась особа, яка стріляла, тощо.

Рішення про проведення попереднього дослідження на місці події приймає слідчий, який керує оглядом місця події, або спеціаліст, який йому допомагає. Проведенню попередніх досліджень повинні сприяти такі умови:

- володіння спеціалістом відповідною методикою дослідження об'єктів балістичного походження. Необхідний такий рівень професійної підготовки, щоб співробітник експертного підрозділу міг у «польових» умовах на місці події провести попереднє дослідження слідів злочину об'єктивно та максимально повно;

- наявність необхідної довідкової інформації (літературних джерел, електронних носіїв);

- наявність відповідних техніко-криміналістичних засобів;

- застосування тільки «неруйнуючих» методів дослідження, використання яких не пов'язано з порушенням цілісності об'єктів дослідження, зміни їх властивостей. Ця вимога гарантує можливість подальшого дослідження об'єктів у формі судової балістичної експертизи.

Зазначимо, що, як свідчить передова експертна практика, для дотримання всіх указаних умов під час проведення попередніх досліджень на місці події доцільно

використовувати мобільні криміналістичні пересувні лабораторії.

При виявленні слідів пострілу в ПК фіксується, на якому об'єкті вони виявлені, їх колір, стан, розміри, форма, глибина. Можуть також бути змальовані пошкодження, складені схеми, описаний вид заряду, яким утворено пошкодження. ПК допомагає описати сліди пошкодження на громіздких предметах без їх вилучення або в разі неможливості їх вилучення. Якщо в протоколі огляду місця події слідчий фіксує стан балістичних об'єктів та сліди, як у короткій формі, так і недостатньо детально, то ПК можна використовувати як додаток до протоколу огляду місця події. У подальшому розслідуванні ПК може бути використана не тільки для висунення слідчих та оперативно-розшукових версій, але й під час проведення очних ставок, допитів підозрюваних та обвинувачених, співставлення з результатами відтворення обстановки й обставин події.

Оскільки ПК складається у письмовій формі, то це не тільки підвищує ступінь самовідповідальності спеціаліста, який її заповнює, але й дозволяє зорієнтуватися в особливостях об'єкта дослідження під час наступного проведення експертного дослідження у лабораторних умовах. Дані, що зафіксовані в ПК, використовуються як початкові для проведення експертного балістичного дослідження. Інформація в ПК повинна відповідати критерію достовірності, інакше пошукові заходи будуть направлені хибним шляхом і час на пошук зброї або злочинця по «гарячих» слідах може бути втрачений.

Певним критеріям повинен відповідати й опис даних попередніх досліджень в ПК. Ю. Г. Корухов підкреслює, що протилежність громіздкості зворотів, фразеологізмів природної мови, які є її недоліками, – це лаконічність та чіткість формулювань [8, с. 25]. Тому лаконічні формулювання при достатньо місткому змісті інформації, повинні бути засобом вираження знання в процесі попереднього вивчення об'єктів.

Звідси впливають вимоги до професіоналізму спеціаліста, необхідність постійного розширення його кругозору, вільне володіння достатньо багатим словниковим запасом загальних та спеціальних термінів.

У криміналістичній літературі висуюються пропозиції щодо оформлення ППК, але об'єкти балістичних досліджень у них не зазначаються [9, с. 139].

На нашу думку, ППК повинні бути достатньо формалізованими та деталізованими, щоб максимально повно забезпечити фіксацію слідів застосування вогнепальної зброї, але в той же час не бути надмірно громіздкими, щоб уникнути плутанини.

Наведемо деякі загальні відомості, що повинні бути відображені при складанні ППК:

1) загальний характер місця події – вулиця, поле, приміщення, двір тощо;

2) взаємне розташування окремих ділянок місця події, тобто відстань між ними, їх розташування на різному рівні, рельєф місця події на відкритій місцевості, дах будівлі або поверх, з якого був здійснений постріл тощо;

3) наявність та положення різних предметів, що впливають на огляд місцевості (дерева, стовпи, вікна тощо);

4) місце розташування трупа потерпілого;

5) наявність різних речових доказів – зброї, патронів, гільз, слідів пострілу, їх знаходження, взаємне розташування, характеристики;

б) особливості кожного виявленого об'єкта – сліду злочину.

Інформаційні дані, викладені в ППК після проведення попередніх досліджень на місці події, можуть бути розподілені на дві групи. До першої належать очевидні дані, що сприймали всі учасники огляду. Вони мають такі властивості, як наочність, очевидність, незаперечність процесу огляду місця події. Ці дані можуть бути повторені в протоколі огляду. До другої групи входять дані, що отримані на основі спеціальних знань спеціаліста-баліста і

являють собою умовиводи.

При фіксації результатів попереднього дослідження можуть бути надані такі рекомендації щодо опису виявлених об'єктів:

1) зброя: вид за призначенням, довжиною ствола, кількістю зарядів, способом зарядження, конструктивними особливостями каналу ствола, калібром, кількістю стволів, способом виготовлення; розміри окремих частин; модель; країна або завод-виробник; придатність до стріляння;

2) гільза: вид, форма, конструктивні особливості, розміри, матеріал корпусу, маркувальні позначення на денці, сліди кріплення кулі в патроні, наявність запаху пороху, наявність слідів від деталей зброї, вид зброї, з якої був здійснений постріл гільзи;

3) куля: вид, форма, розміри (калібр), сліди кріплення у гільзі, матеріал металу (оболонки та сердечника), кількість та направлення полів нарізу каналу ствола, маркувальні позначення на денці або маркування кулі фарбою, вид зброї, з якої був здійснений постріл кулі;

4) дріб, картеч: кількість, форма, розміри (номер), спосіб виготовлення, матеріал, наявність контактних плям, сліди каналу ствола;

5) пиж: розмір, калібр патрона, з якого був здійснений постріл, спосіб виготовлення, матеріал, сліди від дроби, картечі, наявність слідів незгорілих порошинок пороху;

б) сліди пострілу на перешкодах: форма, розміри, наявність пояска обтирання та його колір і розміри, приблизна дистанція пострілу, вхідний і вихідний отвори, напрям пострілу.

Таким чином, дані, що відображаються в орієнтовній інформаційно-пошуковій картці, значно підвищують ефективність використання судово-балістичних знань при розслідуванні злочинів, учинених із застосуванням вогнепальної зброї

Література

1. Аверьянова Т. В. Содержание и характеристика методов судебно-экспертных исследований / Аверьянова Т. В. – Алма-Ата, 1991. – 240 с.
2. Давидова О. О. Методи і засоби попереднього дослідження матеріальних слідів на місці події / О. О. Давидова, О. Г. Волошин // Спеціальна техніка у правоохоронній діяльності : мат. міжнар. наук.-практ. конф. (частина 2). – К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. – 252 с.
3. Кузьмин Н. М. Вопросы предварительного исследования микрообъектов / Н. М. Кузьмин, В. З. Худяков // Сб. научн. тр. – М. : Изд. ВНИИ МВД СССР, 1983. – С. 107–115.
4. Сапожников И. А. Судебно-баллистическая экспертиза / Сапожников И. А. / [под ред. Н. Н. Бокариуса]. – Х., 1950. – 69 с.
5. Комаринец Б. М. Участие экспертов-криминалистов в проведении следственных действий по особо опасным преступлениям против личности / Б. М. Комаринец // Теория и практика судебной экспертизы. – 1964. – № 1(11). – С. 19.
6. Зинин А. М. Криминалист в следственных действиях : учеб.-практ. пособ. / А. М. Зинин. – М. : Экзамен, Закон и право, 2004. – 144 с.
7. Настанова про діяльність експертно-криміналістичної служби МВС України : Наказ МВС України від 30 серп. 1999 р. № 682; зміни – Наказ МВС України від 20 груд. 2000 р. № 900.
8. Корухов Ю. Г. Криминалистическая диагностика при расследовании преступлений : науч.-практ. пособ. / Корухов Ю. Г. – М. : НОРМА-ИНФРА, 1998. – 288 с.
9. Скорченко П. Т. Криминалистика. Техничко-криминалистическое обеспечение расследования преступлений : учеб. пособ. для вузов / Скорченко П. Т. – М. : Былина, 1999. – 272 с.

Надійшла до редколегії 15.06.2009

Анотації

У статті розглядається проблема фіксації результатів попередніх балістичних досліджень, які проводяться на місці події в ході його огляду. Дані, викладені в інформаційно-пошуковій карті, використовуються для оперативного пошуку злочинця, вогнепальної зброї, встановлення обставин пострілу.

В статье рассматривается проблема фиксации результатов предварительных баллистических исследований, которые проводятся на месте происшествия в ходе его осмотра. Данные, изложенные в информационно-поисковой карте, используются для оперативного поиска преступника или огнестрельного оружия, установления обстоятельств выстрела.

The article is devoted the problem of fixing of results of preliminary ballistic researches which are conducted on crime scene during its examination. Information which is contained in informational and search card is used for the operative search of criminal or firearms and ascertainment of circumstances of shot.